

הולכים בראש

סיפוס במעלה מצוק ההעתקים עם תצפית מרהיבה על סביבת ים המלח, ביקור באתר הארכיאולוגי חורבת מזין, והזדמנות ליהנות מטבע ומנוף מדברי מרהיבים. טיול בשביל הראשון בארץ ישראל - ראש צוקים

כתב וצילם: שירן בן יעקב, שמורת עינות צוקים, מחוז יו"ש, רשות הטבע והגנים

במבט על - המיקרוקניונים בשמורת טבע עינות צוקים כפי שהם נראים מראש צוקים

קו החוף של ים המלח הקנה תוואי הליכה ולכן את הסימון החלו במקום שבו קו ים המלח לא אפשר את המשך ההליכה על החוף (כיום הכניסה לשמורת הטבע עינות צוקים). המסמנים העפילו אל מצוק ההעתקים בזמן סימון תוואי השביל שבו עלו. הסימון הופסק לאחר קילומטרים בודדים בעקבות מהומות שהחלו להתרחש עם פרסום תוכנית החלוקה, ובעקבות תוכנית החלוקה נותר האזור בתחומי השליטה הירדניים והמשך סימון השביל נדחה. כיום השביל מסומן ומשולט.

בירגר, ובה תלמידי סמינר הקיבוצים, סיירי פלמ"ח ואנשי בית הערבה - חברי קבוצת החוגים (בוגרי תנועת המחנות העולים). היא סימנה את השביל הראשון בארץ ישראל, הוא השביל לראש צוקים. סימון השביל היה ציון דרך ראשוני למטיילים שדרשו ביופייה של הארץ וביופיו של המדבר. אבל לא רק ביופייה של הארץ היו מעוניינים המסמנים. אותם מסמנים הבינו שאם לא ידעו את דרכי המדבר לא יוכלו לשרוד, הם יאבדו את דרכם וימצאו את עצמם ללא מים.

כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא" (דברים ל"ב, נ"ב), כך מצווה אלוהים את משה על הר העברים, הוא הר נבו. את אותו ההר נראה ממעלה ראש צוקים. משה עולה מארץ מצרים וכמעט מגיע עד הארץ המובטחת. הוא נשאר על ההר ויהושע מקבל את המנהיגות על העם ואת ההובלה אל הארץ, שאותה הוא מחלק לנחלות ובכך למעשה ממפה אותה. בנובמבר 1947 יצאה למדבר יהודה משלחת סימון ראשונה בראשו של הלל

הצופה מזרחה - מבט לכיוון ים המלח

העולים לרגל - במעלה מזין

מסלול 2: מעלה מזין - ראש צוקים - עינות צוקים כשש שעות, למשפחות מיטיבות לכת

נתחיל את המסלול כארבעה קילומטרים דרומית לשער הכניסה לעינות צוקים, ליד היישוב הדתי אבנת. אפשר לחנות בתוך היישוב (בשבתות רצוי לכבד את תושבי המקום ולחנות מחוץ ליישוב). כ-300 מטרים צפונית לאבנת על גבי תמרור יש סימון ירוק ושביל המוביל לתוך השטח לכיוון מזרח.

היישוב אבנת הוקם כהיאחזות נח"ל ב-1983. ב-2003 הועבר למקום בית הספר יפתח, בית ספר תיכוני ופנימייה לנערים בעלי רקע דתי. ב-2004 התיישבו במקום חלק ממשפחות הצוות החינוכי ואליהן הצטרפו משפחות נוספות. בסמוך לכביש

שהקים נובומייסקי בשיתוף עם הבריטים וההאשמים (הירדנים) לצורך הפקת מינרלים שונים מים המלח. האגדה מספרת כי לאוסישקין היה ויכוח עם נובומייסקי, ובמהלכו הוא לעג לחברה שלו וכינה אותה "פי-פי אל"... נובומייסקי לא נשאר חייב, ומיד החזיר לאוסישקין, שהיה גזבר הקרן הקיימת, "ואתה גזבר קה-קה אל".

גובה הסימון הוא 380- (לערך). כיום בשנת 2011 גובה פני הים הוא 424-. 46 מטרים שנעלמו בפחות ממאה שנים! הירידה אל עינות צוקים מאפשרת מבט חוזר, אך הפעם שונה לחלוטין, שכן איננו מתנשפים ופינינו צופות אל הנוף שבמורד. הירידה גם היא תלולה ותארך עד שעה וחצי. בסוף הירידה נוכל ליהנות מגן העדן שבשמורת עינות צוקים (הכניסה בתשלום, למנויים - חינם).

לטיול יצאנו

איך מגיעים? כדי להגיע לשמורת עינות צוקים יש לרדת מירושלים בכביש מספר 1 לכיוון ים המלח, לקראת קצה כביש מספר 1 (כעשרים דקות מירושלים) נעבור את קיבוץ אלמוג ומיד לאחריו את קיבוץ בית הערבה. נמשיך על הכביש הראשי מתעקל ימינה לכביש 90 לכיוון דרום, בצומת הלידו נפנה ימינה לכיוון ים המלח, נחלוף על פני קיבוץ קליה וכחמש דקות לאחר מכן נראה שלט לכיוון מזרח ובו כתוב "עינות צוקים".

שעות הפתיחה של השמורה: נובמבר-מרס, 8:00-16:00 (שישי וערבי חג עד 15:00), אפריל-אוקטובר, 8:00-17:00 (שישי וערבי חג עד 16:00).

מסלול 1: בדרך לראש ובחזרה כשעתיים וחצי, למשפחות מיטיבות לכת

נתחיל בשמורת עינות צוקים, זהו מקום החניה, ההתאספות וההורדה של מטיילים הבטוח ביותר באזור. נצא מהשמורה דרך השער הראשי ונחצה בזהירות את כביש 90. בצדו השני של הכביש יש שלט הכוונה ששווה להתעכב ולקרוא אותו.

נתחיל לעלות לפי הסימון השחור בשביל מספר 8216 (את הסימון המקורי ביצע הלל בירגר. מאז חודש הסימון וכיום אנו יכולים לראותו בבירור לאורך הדרך). העלייה אורכת כשעה, ללא הפסקות ועצירות, הליכה בקבוצה עם הפסקות ועצירות תארך כשעה וחצי - אז קחו אוויר, צפו בנוף והנה הגענו לראש ההר.

בראש צוקים נוכל לנוח רגע בצל וליהנות מתצפית מרהיבה על הנוף שסביבנו: נתחיל במה שאנו לא רואים, ממש תחתינו - סלע ה-PEF, הסלע הוא האינדיקציה לגובה מפלס ים המלח עד תחילת שנות העשרים. הסימון בוצע על ידי מקליסטר ולאחר מכן על ידי ד"ר מסטרמן (רופא מבית החולים הסקוטי בירושלים) שנשלח על ידי מקליסטר. ליד הסימון יש סימון נוסף של PPL: "פלסטין פוטש לימיטד", חברת האשלג הפלסטינאית, זו החברה

האגם הנעלם - האגם בשמורה החביבה בשמורת טבע עינות צוקים

חי, צומח, דומם

ושיזף מצוי. בקניונים צומחים אזובית פשוטה ואזוביון מדברי, צלף ומציץ סורי, צמחים אופייניים לאזור. בתחומי מדבר יהודה מצויים גם צמחים נדירים יחסית. כמו מורינגה רותמית והסלוודורה הפרסית שצומחת ליד כמה מעיינות. איננו רואים התיישבות בשטח מכמה סיבות, היום השטח שסביבנו הוא שטח שמורת טבע, אך לאורך ההיסטוריה היה המדבר מחד גיסא, מקום מפלט לנרדפים, שטח התארגנות למורדים, ומקום מסתור לפושעים, ומאידך גיסא, נתיב מעבר לסוחרים ולשבטים נודדים. כשם שהחיים במדבר קשים לבעלי החיים ולצמחים הם קשים גם לבני האדם. אלו שכן בחרו בחיי המדבר היו בדואים, כתות שונות ונוזרים שביקשו לקיים אורח חיים רוחני־סגפני והעדיפו אותו על פני חיי העושר החומרניים (נזירות מדבר יהודה, האיסיים ודומיהם). בעידן המודרני, מדבר יהודה היה שטח אימונים לאנשי ההגנה והפלמ"ח, רחוק מעיניהם של הבריטים. כיום הרבה מהשטחים באזור הם שטחי אימונים של הצבא.

ברמת המדבר ובתחומי מצוק ההעתקים חיים עדרי יעל נובי (סמלה הרשמי של הרשות והדמות החביבה ארצי), שפני סלע ועד לא מזמן גם נמר אחד שנשאר מתוך עשרות שהיו בשנות ה-60 וטרם קום המדינה. עופות אופייניים הם עורבים (קצר זנב ושחור זנב), טריסטרמית, סיס, סנונית, סלעית, קורא מדברי, עפרוני מצויץ ועוד. במדבר חיים זוחלים רבים, ובהם נחשים ארסיים ותת ארסיים כמו אפעה, ארבע קו ושרף עין גדי. וכמובן עקרב, שימו לב. חלק גדול מהמינים נתון בסכנת הכחדה ממשית. צמחיית מדבר יהודה מושפעת בעיקר מהמסלע ומכמות המשקעים (200 מ"מ, זוכרים?). צמחים חד שנתיים ששורשיהם סמוכים לפני הקרקע צומחים בה ללא קושי, בעיקר אהרונסוניה ומקור חסידה מדברי. מבין הצמחים הרב שנתיים מעמיקי השורש, יכולים לצמוח רק צמחים המותאמים למליחות גבוהה, כמו מלוח לסוגיו, זוגן השיח, יפרוק המדבר ואוכם מדברי המכסה קטעים נרחבים במדבר. בערוצי הנחלים צומחים רתמים, אטד, מלוח, ורכפתן מדברי, וכן (נדיר) עצי שיטה סלילנית, שיטת הסוכך, אשל

יש אנדרטה לזכרם של עמר בוקצין ודורון אגם, שני בני נוער (17), שבאמצע שנות השבעים אבדו במדבר. על פי השערות התחקיר, לאחר רדת החשיכה חיפשו את דרכם ואז קרה הנורא מכול, אחד הנערים החל להידרדר מהמצוק וחברו שחש לעזרתו נפל עימו מהמצוק שמולנו. האתר הארכיאולוגי מצדו השני של הכביש הוא חורבת מזין. פסח בר־אדון זיהה את המקום כמדין המקראית. עד סוף בית שני היו במקום מספנה ומבצר ועל פי חוקרים כנראה גם אזור אגף מכס שבו פרקו סחורות מהצד הירדני וגושי כוכר (אספלט) שנאספו מהים ומחופיו. יש הקוראים למקום חרבת אל יהוד, מכיוון שכאן היו לנים חניכי תנועות הנוער שהיו יורדים מהשביל שמוביל (גם אותנו) לעינות צוקים. מהאנדרטה נתחיל לטפס במעלה השביל. השביל מיועד למיטיבי לכת אך שאר המסלול ברמת המדבר מישורי יחסית, אינו קשה ואף נעים. עלינו, הסדרנו את הנשימה ונכעת אפשר לדבר על המדבר. רמת המדבר, במדבר יהודה, היא רמה יחסית מפולסת, גבולותיה במערב - הרכסים שאנו רואים. והגבול במזרח הוא גבול מדויק מאוד - המצוק. מדבר יהודה הוא מדבר בצל גשם (עד 200 מילימטר מים בשנה) בעל משק מים שלילי (גרעוני). אנו כעת בחלק הצפון מזרחי של במת השוליים המזרחיים ברמת המדבר, על גבול מצוק ההעתקים.